

KUNSTGESCHIEDENIS

DERDE GRAAD KSO

Architecturale en binnenhuiskunst,
Architecturale vorming, Beeldende vorming,
Toegepaste beeldende kunst, Vrije beeldende kunst

Audiovisuele vorming (Complementair)

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

VVKSO – BRUSSEL D/2012/7841/038

Vervangt leerplan D/2010/7841/010 vanaf 1 september 2012

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Inhoud

Situering van het leerplan	3
1 Beginsituatie.....	4
2 Algemene doelstellingen	5
3 Leerplandoelstellingen, didactische wenken en minimale materiële vereisten.....	6
3.1 Leerplandoelstellingen	6
3.2 Pedagogisch-didactische wenken.....	8
3.3 Minimale materiële vereisten	10
4 Evaluatie	11
4.1 Evalueren conform de visie op onderwijs.....	11
4.2 Hoe evalueren?	11
4.3 Aandachtspunten bij kunstgeschiedenis	12
5 Leerplanwerking.....	13
6 Bibliografie	14

Situering van het leerplan

Zie website van het VVKSO bij lessentabellen.

1 Beginsituatie

De meeste leerlingen zijn al op een actieve en creatieve wijze met enkele aspecten van kunst en cultuur in contact gekomen. De meeste leerlingen zijn geïnteresseerd in en participeren op actieve wijze aan de hedendaagse (jongeren)cultuur.

Het historische bewustzijn van de leerlingen wordt tijdens de lessen geschiedenis gevormd via het verwerven van specifieke kennis en inzicht, vaardigheden en attitudes. In de eerste graad hebben de leerlingen de westerse benamingen van de periodisering van de geschiedenis leren kennen en deze op een tijdsbalk leren aanbrengen. Ze hebben in de eerste en de tweede graad kennisgemaakt met de cultuur van de prehistorie tot de 18de eeuw, in de derde graad met die van de 19de en de 20ste eeuw. Expressieve uitingen (kunst) kwamen binnen het socio-culturele aspect van de geschiedenislessen summier aan bod.

Leerlingen die uit de 2de graad kso komen hebben daar in het vak Kunstgeschiedenis al de specifieke invalshoek van dit vak leren kennen, toegepast op de stijlstromingen tot en met de 17de en eventueel de 18de eeuw.

Deze jongeren kiezen voor een kunstgerichte invulling van hun studies. Ze hebben verwachtingen over het exploreren van hun interessegebied(en). Kunstgeschiedenis behoort tot het profiel van de tweede en derde graden "kunsten" en "vorming" in het studiegebied Beeldende kunsten. Het kunnen plaatsen van het artistiek denken en handelen in een kunsthistorisch referentiekader maakt deel uit van de beoogde groei van het affectieve, cognitieve, psychomotorische en sensitieve bewustzijn en vermogen van de leerling als beeldende persoonlijkheid.

Een aantal leerlingen komt echter uit andere onderwijsvormen of studiegebieden en heeft nog geen kennisgemaakt met de specifieke kso-vakken. Voor hen kan het zeker zinvol zijn enkele inleidende lessen te besteden aan de kunstevolutie van voor de 18de, respectievelijk 19de eeuw. Zo kan in de derde graad opnieuw een tijdslijn duidelijk worden, doordat bij de bespreking van een kunstwerk verwezen kan worden naar een ander uit een vroegere periode.

2 Algemene doelstellingen

De meeste leerlingen kiezen vanuit andere interesses (beeldende, architecturale en audiovisuele) dan de kunst-historische om actief te participeren aan de wereld van kunst en cultuur. De leraar kunstgeschiedenis draagt bij tot de beoogde vorming wanneer hij ernaar streeft geregeld het verband te leggen tussen de beoogde kunsthistorische kennis, vaardigheden en attitudes (chronologisch, ruimtelijk en maatschappelijk), het artistieke werk van de leerling en de specificiteit van zijn studiekeuze. In de “vormingsrichtingen” wordt van de jongere meer verwacht op het gebied van analyse, kennisverwerving en zelfstandig werk.

Algemene doelstellingen voor alle kunsten- en vormingsrichtingen in de tweede en de derde graad Beeldende kunsten:

De jongere

- 1 heeft belangstelling voor kunst en participeert actief aan het kunstgebeuren.
- 2 staat open voor het “oude”, het “nieuwe” en het “onbekende”.
- 3 ontwikkelt zijn visueel geheugen en zijn beeldend inzicht en vermogen.
- 4 heeft inzicht in de vormkenmerken van de verschillende stijlstromingen en plaatst deze binnen een (kunst)historische context.
- 5 legt indien mogelijk verbanden tussen het kunsthistorisch referentiekader en zijn beeldend werk.
- 6 licht zijn kunstbeleving verbaal toe (rationeel en sensitief) en gebruikt daarbij objectieve criteria en een correct begrippenkader.

3 Leerplandoelstellingen, didactische wenken en minimale materiële vereisten

3.1 Leerplandoelstellingen

De jongere verwerft een brede kennis over en inzicht in de verschillende stijlstromingen/kunstuitingen van de 18de eeuw tot en met de 21ste eeuw:

- 1 duidt stijlkenmerken en leest die af uit representatieve voorbeelden.
- 2 plaatst kunstwerken in hun (kunst)historische context.
- 3 kent en herkent het werk van belangrijke vertegenwoordigers van een stijlperiode.
- 4 ontwikkelt een kunsthistorisch perspectief en leert verbanden leggen.
- 5 hanteert een correcte terminologie in kunsthistorische context.
- 6 hanteert opzoekings- en onderzoeksvaardigheden in kunsthistorische context.
- 7 kijkt gericht naar en analyseert kunst met kennis van de beeldtaal en licht rationele en sensitieve aspecten van zijn kunstbeleving verbaal toe.
- 8 benadert kunst onbevooroordeeld en op een persoonlijke wijze.
- 9 staat open voor het waardeoordeel van anderen.
- 10 wordt via een aantal opdrachten gestimuleerd om buiten schoolverband met kunst om te gaan.

De historische leerlijn

Leeswijzer

In de derde graad wordt de kunst van de 18de eeuw tot de 21ste eeuw belicht. Wanneer aspecten van de 18de eeuw in de tweede graad al aan bod kwamen, hoeven ze in de derde graad niet expliciet behandeld te worden.

Verschillende kunstvormen zoals architectuur, beeldhouwkunst en schilderkunst komen in de verschillende stijlperiodes aan bod. Aan de hand van een aantal representatieve voorbeelden worden de algemene stijlkenmerken belicht en vergeleken en wordt kunst binnen een (kunst)historisch referentiekader geplaatst. Ook andere talen dan de beeldtalen worden nu en dan belicht zoals muziek, woord en drama.

De leerlijn wordt volledig behandeld, maar niet alle aspecten komen gedetailleerd en met dezelfde diepgang aan bod. De leraar kiest welke onderwerpen/stijlstromingen uitgediept worden, wanneer hij verbanden legt met bijvoorbeeld niet-westerse kunst, wanneer hij ingaat op de kunstactualiteit en andere kunstuitingen aan bod laat komen. Hij laat zich hierbij leiden door de actualiteit en eventuele studiereizen/tentoonstellingsbezoeken en het specifieke van de richting. In overleg met de collega's van de kunstvakken kan gezamenlijk rond een bepaald thema gewerkt worden. Ook de leerlingen kunnen een inbreng hebben bij het bepalen van de keuzes.

1 Kunst van de 18de eeuw (eventueel)

- Barok
- Rococo: 1ste helft 18de eeuw
- Classicisme: tweede helft 18de eeuw

2 Kunst van de 19de eeuw

- Architectuur:
 - neostijlen
 - ingenieurskunst of ijzerarchitectuur
 - art nouveau
- Beeldende Kunsten:
 - romantiek
 - realisme
 - salonkunst
 - impressionisme
 - neo-impressionisme
 - postimpressionisme
 - voorlopers van de kunst van de 20ste eeuw
 - symbolisme

3 Kunst van de 20ste eeuw

- Architectuur 20ste eeuw
 - art deco
 - rationalisme/internationale stijl/modernisme
 - postmodernisme
 - minimalisme
 - hightech/megabouwwerken
 - deconstructivisme
 - biomorfe architectuur / BLOB-architectuur
 - ecologische architectuur
- Beeldende Kunsten 20ste eeuw
 - vóór 45
 - expressionisme
 - fauvisme
 - kubisme
 - futurisme
 - dadaïsme
 - surrealisme
 - abstracte kunst/ De Stijl/ Bauhaus/ constructivisme/ suprematisme
 - nieuwe zakelijkheid
 - sociaal realisme
 - kunst en propaganda/ socialistisch realisme
 - Na 45
 - Cobra
 - abstract expressionisme/ informele kunst/ action painting/ colourfield painting/ post painterly abstraction
 - materieschilderkunst/ art brut
 - opart / kinetische kunst
 - nieuwe figuratie
 - nouveau réalisme
 - popart
 - minimal art
 - environment/ happening/ conceptuele kunst
 - arte povera/ fluxus/ zero/nulbeweging
 - landart

- bodyart/ performance
- hyperrealisme
- videokunst/ computer
- neo-expressionisme/ 'neue wilden'
- transavanguardia/ new painting
- hedendaagse tendensen

3.2 Pedagogisch-didactische wenken

Algemene uitgangspunten

- Bij het inleiden van wat geleerd moet worden, vertrekt men van de waarneming. Aan de hand van een aantal voorbeelden worden de algemene stijlkenmerken belicht en wordt kunst binnen een (kunst)historisch referentiekader geplaatst.
- Omdat het grote deel van de kunstilliteratuur gebruikmaakt van de traditionele indeling van de kunstgeschiedenis, wordt deze terminologie in de leerlijn overgenomen. Het is echter duidelijk dat een te enge begrenzing van een kunstrichting doorbroken moet worden.
- Het realiseren van de doelstellingen wordt geregeld in een ruimere context dan die van de school gebracht. We denken hier bv. aan het bezoek aan tentoonstellingen als collectief en/of individueel programma, een studie-uitstap.
- De leraar laat de leerling zelf ontdekken, analyseren en aan het woord komen. Activering via schetsen van bv. grondplan, opstand, gewelf, naar compositie, via zelf verzamelen van beeldmateriaal ... in een omgeving waar actief en samenwerkend geleerd wordt, worden als methode gehanteerd om onderzoeksvaardigheden te verwerven.
- Het is belangrijk aandacht te besteden aan de correcte en eenduidige (vak)terminologie.

De leraar

- De leraar streeft ernaar de jongere in zijn totaliteit aan te spreken en geeft hem de kans zowel zijn affectieve, cognitieve, psychomotorische en sensitieve bewustzijn en vermogen te ontwikkelen.
- Geestdrift, overtuiging, pedagogisch-didactische onderlegdheid en vakkennis van de leraar zijn belangrijk om de gestelde doelen te bereiken. Het bezielende woord en het voorleefgedrag van de leraar spelen een belangrijke rol in het groeiproces van de jongere.

Het leerplan en het jaarplan

- De leerlijn is de rode draad die gevolgd kan worden bij het opmaken van de jaarplanning. Daarbij maakt de leraar ook de koppeling met de doelstellingen. Het is de leraar die bepaalt wanneer de kunsthistorische chronologie wordt onderbroken voor momenten waar hij verbanden legt en waar hij de kunstactualiteit behandelt. Dit is afhankelijk van wat zich aandient en niet altijd vooraf te plannen. Het leerplan voorziet in deze ruimte, het is aan de leraar om het onderwerp en het moment ervan te bepalen.
- Differentiatie op het vlak van het specifieke van de studierichting kan bv. gerealiseerd worden via het inspelen op het actuele kunstgebeuren. Het bijbrengen van een breed kunsthistorisch referentiekader met ruimte voor het specifieke is hier altijd het uitgangspunt.
- Differentiëren kan ook op het vlak van de opdrachten, van de ondersteuning ... Differentiatie is wenselijk binnen de klassengroep. Dit kan gerealiseerd worden binnen bepaalde werkvormen (zie 'het leren').

Het leren

De derde graad is ook gericht op het aanleren van een methode om kunst te ervaren, te analyseren en te bespreken. Via het onderwijsleergesprek leren opmerzaam worden voor formele en inhoudelijke facetten van bv. een schilderij aan de hand van goed gekozen voorbeelden is een uitdaging voor kunstgeschiedenis. Die methodiek kan af en toe aangevuld worden door afwisselende werkvormen te hanteren, waarbij je de jongere op een meer samenwerkende wijze bij het lesgebeuren betrekt, bij de opbouw van zijn kennis, vaardigheden en attitudes. Op die wijze streeft de leraar ernaar om de leerling als totale persoon aan te spreken en verwacht hij meer dan het waarnemende luisterend oor en het kijkend oog.

Via afwisselende werkvormen kan de leraar bv. heel goed inspelen op bepaalde doelstellingen zoals 'toelichten', 'relaties leggen', 'openstaan voor', 'opzoek- en onderzoeksvaardigheden hanteren', 'buiten schoolverband omgaan met kunst' ...

Een paar voorbeelden, niet als 'must' maar ter inspiratie

- 1 *Beschrijving*: leerlingen geven een voorstelling van iets in woorden. Bv. beschrijving van een schilderij, beeldhouwwerk ...
- 2 *Brainstorm*: kan de eerste fase zijn bij de inleiding (wat weten ze al over?), of kan als afsluiting van een opdracht (wat hebben ze ervan bewaard?). Ook bv. het verzamelen van de nodige informatie voor en het plannen van het bezoek aan een tentoonstelling kan op deze wijze gebeuren. Leerlingen leveren om beurten een bijdrage. Omdat alle leerlingen aan bod zouden komen, kan de regel gelden dat je pas weer iets mag zeggen nadat alle anderen aan de beurt zijn geweest. Leerlingen kunnen ook worden gevraagd het idee van een ander verder uit te werken.
- 3 *Documentatie raadplegen*: door deze werkvorm te hanteren krijgen de leerlingen de kans om zelfstandig hun leerverantwoordelijkheid te ontwikkelen. Leerinhoud verwijst immers niet enkel naar kennis maar ook naar het beheersen van onderzoeksvaardigheden. Daarom kan bij het aansnijden van een documentatieopdracht eerst aan de leerlingengroep gevraagd worden welke kanalen ze zullen inschakelen om informatie te verzamelen. Hoe meer kanalen, hoe meer invalshoeken en hoe meer kans de leerlingen krijgen om met de kenmerken van iedere bron kennis te maken. Leerlingen maken dus eerst een lijst van mogelijke bronnen (eigen voorkennis, kennis van derden (bv. interview, enquête), bibliotheek, elektronische bronnen (internet, cd-rom), atlas ... Dan selecteren ze de bronnen die ze daadwerkelijk kunnen gebruiken en verdelen ze de taken voor het onderzoekwerk. Als er ook nog een aantal richtlijnen vastgelegd worden voor het onderzoekwerk zelf (bv. naam bronmateriaal noteren, samenvatten wat belangrijk is ...), zijn ze effectief aan het werk als jonge onderzoeker.
- 4 *Denken – delen – uitwisselen*: is een werkvorm waarbij de leraar met vragen tijdens de les wil nagaan of de leerlingen alles voldoende begrepen hebben of waarbij hij wil peilen of ze de stof kunnen toepassen. Eerst stelt de leraar een vraag en verzoekt iedereen erover na te denken gedurende een korte afgesproken tijd. Er wordt rustig gewerkt. De leerlingen komen tot dialoog en geven in duo hun antwoord aan elkaar. Ze kunnen hun antwoord nog bijstellen. Ten slotte wijst de leraar willekeurige leerlingen aan om antwoord te geven.
- 5 *Gastspreker in de klas*: expertise van buiten naar de klas halen is erg waardevol. Heel wat doelstellingen kunnen nagestreefd worden met deze werkvorm: de betrokkenheid van de leerlingen is groot, de deskundigheid wordt aangesproken, jongeren komen in contact met een persoon of met een maatschappelijke situatie waar ze normaal gezien niet direct mee te maken hebben. Een 'gast' in de klas zorgt voor afwisseling. Het bezoek van een deskundige vergt goede afspraken (bv. onderwerp) en voorbereiding (bv. interview, kringgesprek). Ook een gids bij een bezoek aan bv. een tentoonstelling kan als expert bij het gebeuren betrokken worden.

- 6 *Groepsonderzoek – groepsproject*: wil een diepgaand onderzoek over een thema nastreven en bevordert het zelfstandig werken bij leerlingen. De werkvorm biedt heel wat mogelijkheden om vakoverschrijdend te werken en leerlingen meer verantwoordelijk voor het eigen leren te maken. Een mogelijk stappenplan voor deze werkvorm is:
- stap 1: groepsindeling en voorstelling thema('s) en subthema('s). Leerlingen kiezen het onderwerp.
 - stap 2: elke groep bepaalt welk subthema hij onderzoekt en welke onderzoeksvraag hij wil beantwoorden. De groep maakt een planning op, verdeelt de rollen en de taken.
 - stap 3: leerlingen verzamelen informatie, analyseren en bewerken die. Ze evalueren zowel de resultaten als het groepsproces en komen tot conclusies.
 - stap 4: de voorbereiding van de verslaggeving, bv. klassieke presentatie. De verslagen worden afgegeven aan de leraar.
 - stap 5: evaluatie (zowel proces als product).
- 7 *Mindmapping (gebruik ook de kans om digitaal te mindmappen)*: alle leerlingen krijgen een pen/stift van een verschillende kleur en per groep wordt een groot vel papier gegeven. Het les-thema dat ze zullen uitwerken, schrijven ze in het midden. Om (afgesproken) beurten noteren ze de belangrijkste ideeën die bij het thema horen. Nadien mag ieder (individueel) andere ideeën toevoegen of verbindinglijnen trekken. De werkvorm is bruikbaar als een nieuw lesonderwerp wordt aangesneden (wat weten ze al?) of na het onderwijzen ervan (wat weten ze erover en zetten ze in de verf? Welke relaties leggen ze?). De werkvorm helpt leerlingen om begrippen te verhelderen en laat hen relaties tussen begrippen ontdekken.
- 8 *Quiz*: met een quiz wordt de (voor)kennis van de leerlingen getest. Eigenlijk is het een werkvorm waarmee ze spelenderwijze leren. Houd er echter rekening mee dat er sterke leiding moet zijn, zeker in grotere klassen. Zorg er ook voor dat zwakkere, stillere leerlingen niet uit de boot vallen.

Vakoverschrijdend werk

- Kunstgeschiedenis maakt deel uit van het profiel van deze studierichtingen. Waar kan, zal de leraar kunstgeschiedenis samen met de collega's van de kunstvakken actief participeren aan het concept en de realisatie van vakoverschrijdend werk binnen de school.

3.3 Minimale materiële vereisten

- Lokaal dat verduisterd kan worden met projectiemogelijkheid en audiovisuele media.
- Lokaal met mogelijkheid om didactisch materiaal op te bergen.
- Toegang tot internet.
- Toegang tot naslagwerken.

4 Evaluatie

4.1 Evalueren conform de visie op onderwijs

Evaluatie is niet alleen kennisgericht. Het ontwikkelen van leerstrategieën, van algemene en specifieke attitudes en de groei naar **actief leren** krijgen een centrale plaats in het leerproces. Hierbij neemt de leraar naast vakdeskundige de rol op van **mentor**, die de leerling kansen biedt en methodieken aanreikt om voorkennis te gebruiken, om nieuwe elementen te begrijpen en te integreren.

Evaluatie is een onderdeel van de leeractiviteit van leerlingen en vindt bijgevolg niet alleen plaats op het einde van een leerproces of op het einde van een onderwijsperiode. Evaluatie maakt integraal deel uit van het leerproces en is dus geen doel op zich.

Evalueren is noodzakelijk om **feedback** te geven aan de leerling en de leraar.

- Door rekening te houden met de vaststellingen gemaakt tijdens de evaluatie kan de leerling zijn **leren optimaliseren**.
- De leraar kan uit evaluatiegegevens informatie halen voor **bijsturing** van zijn **didactisch handelen**.

Behalve het bijsturen van het leerproces en/of het onderwijsproces is een evaluatie ook noodzakelijk om andere **toekomstgerichte beslissingen** te ondersteunen zoals oriënteren en delibereren. Wanneer hierbij rekening gehouden wordt met de mogelijkheden van de leerling, dan staat ook hier **de groei van de leerling centraal**.

Evaluatie wordt zo een **continu proces** dat optimaal en motiverend verloopt in **stress- en sanctiearme** omstandigheden.

4.2 Hoe evalueren?

4.2.1 De leerling centraal

Bij evaluatie staat steeds de **groei van de leerling centraal**. De te verwerven kennis, vaardigheden en attitudes worden bepaald door de leerplandoelstellingen.

Uit het voorgaande volgt dat de leraar zich bevraagt over de keuze van de evaluatievormen. Het gaat niet op dat men tijdens de leerfase het **leerproces** benadrukt, maar dat men finaal alleen het **leerproduct** evalueert. Zowel proces als product moeten hun plaats krijgen in de beoordeling. De literatuur noemt die samenhang tussen proces- en productevaluatie **assessment**.

Een goede evaluatie moet gespreid zijn in de tijd en moet voldoen aan criteria van doelmatigheid en billijkheid.

- Een **doelmatige evaluatie** moet aan de volgende aspecten beantwoorden: **validiteit, betrouwbaarheid** en **efficiëntie**.
- Men kan spreken van een **billijke evaluatie** indien er sprake is van **objectiviteit, doorzichtigheid en normering**.

Bij assessment nemen de actoren van het **evaluatieproces** een anderen plaats in. De meest gebruikte vormen zijn **zelfevaluatie, co-evaluatie** en **peerevaluatie**.

- **Peerevaluatie (leerling-leerling):**
Bij peerevaluatie beoordelen de leerlingen elkaar.
- **Co-evaluatie of collaboratieve evaluatie (leerling-leraar):**
Bij co-evaluatie creëert men een evaluerende dialoog tussen de leraar en de leerling(en).
- **Zelfevaluatie (leerling):**
Hierbij evalueert de leerling zichzelf.

4.2.2 Rapportering

Wanneer we willen ingrijpen op het leerproces is de **rapportering, de duiding en de toelichting** van de evaluatie belangrijk. Indien men zich na een evaluatie enkel beperkt tot het meedelen van cijfers krijgt de leerling weinig adequate feedback. In de rapportering kunnen de sterke en de zwakke punten van de leerling weergegeven worden. Eventuele adviezen voor het verdere leerproces kunnen ook aan bod komen.

4.3 Aandachtspunten bij kunstgeschiedenis

Ook bij de evaluatie wordt de waarneming als invalshoek gebruikt. De vragen worden, waar zinvol, onderbouwd met representatief beeldmateriaal.

Het is van belang dat de leerling op voorhand op de hoogte is van de evaluatiecriteria en de -methodiek.

5 Leerplanwerking

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kan u als leraar reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad, nummer.

Langs diezelfde weg kan u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

Dit leerplan kwam tot stand met de medewerking van:

- Beyers Siegfried, Sint-Lucas Kunsthumaniora, Brussel
- Buyle Christine, Instituut Heilige Familie, Brugge
- Depestel Ann, Instituut Heilige Familie, Ieper
- Dewil Mieke, Kunstschool Genk

6 Bibliografie

Over onderwijzen, kunstgeschiedenis en kunst bestaat onnoemelijk veel literatuur en is heel wat te vinden in bibliotheken en via de moderne informatiemedia zoals het internet, dvd, tv Onderstaande lijst heeft niet de ambitie volledig te zijn. De leraar kan er een selectie uit maken ter ondersteuning van zijn lespraktijk. Oudere publicaties zijn enkel terug te vinden in sommige (school)bibliotheken.

Ook catalogi van tentoonstellingen, recensies in kranten, bijdragen in magazines ... kunnen interessant zijn.

Didactiek

- **BOEKAERTS, M., SIMONS, P. R.-J.**, Leren en instructie. Psychologie van de leerling en het leerproces. Van Gorcum, Assen, 2003, 301 blz.
- **DENEVE, M.**, De leerkracht bij het leren leren: De resultaatgerichte aanpak. Altiora, Averbode, 1999
- **DOCHY, F., e.a.**, Anders evalueren. Assessment in de onderwijspraktijk. Lannoo Campus, Leuven, 2003
- **DOCHY, F., NICKMANS, G.**, Competentiegericht opleiden en toetsen. Lemma, Utrecht, 2005, 200 blz.
- **GEERLINGS, T., VAN DER VEEN, T.**, Lesgeven en zelfstandig leren. Van Gorcum, Assen, 1996
- **HOOGEVEEN, P., WINKELS, J.**, Het didactisch werkvormenboek. Variatie en differentiatie in de praktijk. Van Gorcum, Assen, 2005
- **MARZANO, R., MIEDEMA, W.**, Leren in vijf dimensies. Moderne didactiek voor het voortgezet onderwijs. Van Gorcum, Assen, 2005
- **STANDAERT, R., TROCH, F.**, Leren en onderwijzen. Inleiding tot de algemene didactiek. Acco, Leuven/Amersfoort, 2006
- **VAN DEN BROECK, H.**, Opvoeden in de klas - wegwijzer voor leerkrachten. Lannoo, Tielt, 2002, 248 blz.
- **VAN LOOY, L. (red)**, Zelfstandig en coöperatief leren. Kroniek van een Vlaams experiment. Onderwijs en samenleving deel 5, VUBPRESS, Brussel 2002, 590 blz.,
- **VAN PETEGEM, P., VANHOOF, J.**, Een alternatieve kijk op evaluatie. Wolters Plantyn, Mechelen, 2002

Documentatiecentra

- <http://www.okbv.be/kunstbib>

Dvd

- Architectures 1 (Architectures 2- 3- 4), Arte Video, Réunion des Musées Nationaux, France
- Art: 21 - Art in the Twenty-First Century
- Art Safari vol.1&2, 2008
Dvd 1 Maurizio Cattelan - Gregor Schneider - Matthew Barney - Relational Art
Dvd 2 Wim Delvoye - Santiago Sierra - Sophie Calle - Takashi Murakami
- De Visione Dei. Het Lam Gods, Universiteit Gent, 2002
- Frida, Miramax, 2002
- Giotto. La capella degli Scrovegni, Giobbe Rosse, Firenze, 2000
- Girl with a pearl earring, A film, 2005
- How Art made the world, (5 dvd's), BBC 2005, distrib. Under licence by 2 entertain Video Ltd. Just Entertainment 2006 (mastered by Digital Pictures)

- In de voetspoeren van Alexander de Grote, Wood Michael, Knack, Orion Channel 2005, BBC Worldwide Ltd 1998
- Jackson Pollock, Columbia Tristar home entertainment, BV Hilversum, 2002
- Palettes l'intégrale. L'Encyclopédie de la Peinture par Alain Jaubert, 18 dvd's (talen : Duits, Engels, Spaans, Frans, Italiaans). Films 1987-2003/ dvd's 2001-2007.
 - Dvd 1 Lascaux : Lascaux, préhistoire de l'art - La nuit des temps
 - Dvd 2 Peindre dans l'Antiquité : Euphronios - Pompéï - Fayoum
 - Dvd 3 Naissance de la perspective : Sassetta - Uccello - Piero della Francesca
 - Dvd 4 Mystères sacrés : Van Eyck - Grünewald - Le Caravage - Véronèse
 - Dvd 5 Le Temps des Titans : De Vinci - Titien - Raphaël
 - Dvd 6 Le siècle d'or des Pays Bas : Rubens - Rembrandt - Vermeer
 - Dvd 7 Le grand siècle français : La Tour - Le Lorrain - Poussin
 - Dvd 8 Le siècle des Lumières : Watteau - Chardin - Fragonard
 - Dvd 9 L'image en Orient : Shitao Hokusai - Miniatures persanes
 - Dvd 10 Autour de 1800 : David Géricault - Goya
 - Dvd 11 Du romantisme au réalisme : Delacroix - Ingres - Courbet
 - Dvd 12 Naissance de l'impressionnisme : Manet - Renoir - Monet
 - Dvd 13 Après l'impressionnisme : Seurat - Lautrec - Vuillard
 - Dvd 14 La révolution Cézanne : Gauguin - Van Gogh - Cézanne
 - Dvd 15 Les grands modernes : Picasso - Bonnard - Matisse
 - Dvd 16 De Duchamp au Pop Art : Duchamp - Klein - Warhol
 - Dvd 17 LES INEDITS : Bacon - La dame à la licorne - Kandinski
 - Dvd 18 Palettes les compléments : Palettes, une histoire - Clin d'oeil - Livret 48 pages
- Matisse, K20 dvd zur Ausstellung K20-K21, Kunstsammlung Nordrhein-Westfalen, 2005
- Sporen van verandering, Lambo, Nederland
- The Guggenheim Collection, SWR Media GmbH Vertrieb, Stuttgart, 2006 (www.swr-shop.de)
- The Private Life of a Masterpiece (Nederlandse ondertitels), 22 delen, 7 dvd's, 2007.
 - Dvd 1 Meesterwerken van de Renaissance : Sandro Botticelli – La Primavera / Paolo Uccello – De Slag bij San Romano / Leonardo Da Vinci – Het Laatste Avondmaal / Piero della Francesca – De Verrijzenis van Christus
 - Dvd 2 Zeventiende-eeuwse Meesters : Rembrandt van Rijn – De Nachtwacht / Johannes Vermeer – De Schilderkunst / Diego Velasquez – De Rokeby Venus
 - Dvd 3 Meesterwerken van 1800 tot 1850 : Francisco Goya – De Derde Mei 1808 / Eugene Delacroix – Vrijheid Leidt het Volk / Katsushika Hokusai – De Grote Golf
 - Dvd 4 Meesterwerken van 1851 tot 1900 : Edouard Manet – Le Déjeuner sur l'Herbe / James McNeill Whistler – Arrangement in Grey and Black No 1 / Edvard Munch – De Schreeuw
 - Dvd 5 Het Impressionisme en de Postimpressionisten : Auguste Renoir – Bal au Moulin de la Galette / Vincent Van Gogh – De Zonnebloemen / Georges Seurat – Een Zondag op La Grande Jatte
 - Dvd 6 Meesterwerken van de Twintigste Eeuw : Pablo Picasso – Les Demoiselles d'Avignon / Gustav Klimt – De Kus / Salvador Dali – Christus van de Heilige Johannes van het Kruis
 - Dvd 7 Meesterwerken van de Beeldhouwkunst : Michelangelo – David / Edgar Degas – Danseresje van Veertien Jaar / Auguste Rodin – De Kus
- The Power of Art (4 dvd's) (Nederlands ondertiteld)
 - dvd 1 Caravaggio David met hoofd van Goliath (1601)
Bernini De extase van Theresa (1652)
 - dvd 2 Rembrandt De samenzwering van Claudius Civilus (1666)
Turner Het Slavenschip (1840)
 - dvd 3 Jacques-Louis David De dood van Marat (1793)
Van Gogh Korenveld met kraaien (1890)
 - dvd 4 Picasso Guernica (1937)
Rothko Black on Maroon (1958)

- The State of the Art, Ideas and Images in the 1980's, Londen, NTSC, 2006. 6 vijftig minuten durende films uitgegeven op 2 dvd's met een thematische benadering van actuele kunst (History – Value – Imagination – Sexuality – Politics – Identity)
- Dvd's van de in Londen gevestigde kunstuitgeverij "Illuminations met informatie over Engelse en Europese kunst waaronder:
 - theEYE, al een 47-tal verschenen, Londen: 25 minuten durende dvd 's van "interview-based profiles of prominent contemporary visual artists
 - The State of the Art, Ideas and Images in the 1980's, Londen, NTSC, 2006. 6 vijftig minuten durende films uitgegeven op 2 dvd's met een thematische benadering van actuele kunst (History – Value – Imagination – Sexuality – Politics – Identity)
- De Morgen presenteert: Unesco Werelderfgoed (2009)
 - Dvd 1: Oude Beschavingen: Egypte – Memphis en zijn necropool, Pakistan – Archeologische ruïnes te Moenjodaro, Turkije – Hattusha, Iran – Persepolis, Griekenland – De Acropolis te Athene
 - Dvd 2 : De Zijderoute: China – de Chinese muur + het mausoleum van de 1ste Qin keizer, Oezbekistan – historisch centrum van Bukhara, Syrië – De site van Palmyra, Jordanië – Petra, Italië – Venetië en zijn lagune.
 - Dvd 3: De Renaissance: Italië – Historisch centrum van Firenze + Het Vaticaan, Spanje – Salamanca, Portugal – historisch centrum van Evora, Frankrijk – Paleis en park van Fontainebleau.
 - Dvd 4: Maya's en Inca's: Guatemala – Tikal nationaal park, Mexico – pre-Spaanse stad + nationaal park van Palenque, Honduras – De Maya-site Copan, Peru – Chavin + de stad Cuzco + historisch heiligdom Machu Picchu.
 - Dvd 5: Het Boeddhisme: India – Ajanta grotten, Indonesië – de Borobudur tempel, Cambodja – Angkor, China – de Mogoa grotten, Japan – de historische monumenten van het oude Kyoto.
 - Dvd 6: De Islam: Iran – Meidan Emam + Esfahan, Egypte – het Islamitische Caïro, Syrië – de oude stad Damascus, Turkije – de historische streek in en rond Istanbul, Spanje – het historisch centrum van Cordoba + Het Alhambra + Generalife en Albayzin + Granada.

Literatuur en naslagwerken

- **ADRIAENS, F., e.a.**, Kunst van Altamira tot heden, Pelckmans, Kapellen, 1992, 430 blz.
- **ALPERS, S.**, De kunst van het kijken. Nederlandse schilderkunst in de zeventiende eeuw, Bert Bakker, Amsterdam, 1989, 330 blz.
- **ARNASON, H. H., PRATHER, M.F.**, A history of Modern art, Painting, sculpture, architecture, photography, Thames and Hudson Ltd, Londen, 1998, 856 blz.
- **ARTS, Th., VAN DEN BOOGAERD, R., e.a.**, Zienderogen kunst, dl3, Den Bosch, Malmberg, 1983, 175blz.
- **BAKKER, B.**, Landschap en Wereldbeeld. Van Van Eyck tot Rembrandt, Thoth, Bussum, 2004, 486 blz.
- **BARAGLI, S.**, De veertiende eeuw, Kunstenencyclopedie, Ludion, Gent, 2006, 384 blz.
- **BARRAL, I., ALTET, X.**, Vroege middeleeuwen. Van de late klassieke oudheid tot het jaar 1000, Taschen, Keulen, 1997
- **BEARD, M.**, Het Parthenon, Atlas, 2004, 224 blz.
- **BENTON, C., e.a.**, Art Deco 1910-1939, V&A Publications, Londen, 2003, 464 blz.
- **BERGER, J., e.a.**, Anders zien, SUN, Nijmegen, 1974, 162 blz.
- **BLOTKAMP, C.**, De onvoltooide van Cézanne. 40 korte beschouwingen opver moderne kunst, Terra Lannoo, Arnhem, 2004, 144 blz.
- **BOERMANS, B.**, Beeldende begrippen, boek + CD-rom, Lambo, Arnhem, 5de editie, 2010.
- **BONGARD, W.**, Is de moderne kunst corrupt?, Gaade, Den Haag, 1996, 191 blz.
- **BORCHERT, T.-H.**, De Vlaamse Primitieven in Brugge, Ludion, Gent, 2006, 96 blz.
- **BOTQUIN, J.-M., e.a.**, Decennium Kunst in België na Dokumenta IX, Ludion, Gent, 2003, 160 blz.

- **BOULEAU, C.**, Charpentres. La géometrie secrète des peintres Librero, Editions du Seuil, 1963, 268 blz.
- **BRITT, D.**, Moderne kunst. Van Inmpressionisme tot Postmodernisme, Atrium, Alphen aan de Rijn, 1994, 416 blz.
- **BROWN, C., Vlieghe, H.**, Van Dyck 1599-1641, catalogus, Antwerpen Open, Antwerpen, 1999, 359 blz.
- **COLE, E.**, De taal van de architectuur, Librero, Groningen, 2003, 352 blz.
- **DEBERSAQUES, S., e.a.**, Een kijk op kunst, Uitgeverij De Boeck, Antwerpen, 2005, 158 blz.
- **DE BOTTON, A.**, De architectuur van het geluk, Atlas, Amsterdam/Antwerpen, 2006, 307 blz.
- **DE DEYGERE, R., e.a.?** Kunst&Co, Uitgeverij Pelckmans, Kapellen, 2004, 159 blz. (incl. cd-rom en dvd)
- **DE DUVE, T.**, Kijk, 100 jaar hedendaagse kunst, Ludion, Brussel, 2000
- **DE JONG, C.**, Schilderijen zien, Het Spectrum, Utrecht, 1966, 200 blz.
- **DE JONG L., e.a.**, Kunst/werk A, uitgeverij Pelckmans, 1994
- **DE RYNCK, P.**, De kunst van het kijken Iconografie van de Europese schilderkunst 14de – 18de eeuw, Ludion, Gent, 2004, 384 blz.
- **DE VISSER, A.**, Hardop kijken, SUN, Nijmegen, 1986, 144 blz.
- **DE VISSER, A.**, Kunst met voetnoten. Inhoud en betekenis in de beeldende kunst, SUN, Nijmegen, 1989, 144 blz.
- **DE VISSER, A.**, De tweede helft. Beeldende kunst na 1945, SUN-Kritak, 1997, 430 blz.
- **DE VOS, D.**, De Vlaamse Primitieven. De meesterwerken, Mercatorfonds, Antwerpen, 2002
- **DEMPSEY, A.**, Encyclopedie van de moderne kunst. Stijlen, scholen, stromingen, Waanders, Zwolle, 2002, 304 blz.
- **DENVIR, B.**, Het Impressionisme. De kunstenaars en hun werk, Zuid, Lisse, 1992, 424 blz.
- **DHONDT, L., e.a.** 18de eeuwse architectuur. In België. Laatbarok, rococo, neoclassicisme, Lannoo nv., Tielt, 1998
- **DUBY, G. (ed.)**, Sculpture From Antiquity to Present Day, Taschen, Keulen, e.a., 2006, 1152 blz.
- **DUBY, G.**, De kathedralenbouwers, Agon, Amsterdam, 1990, 359 blz.
- **DUNCAN, A.**, Art deco, Librero, Kerkdriel, 2009, 544 blz.
- **FAGAN, B. M.**, De zeventig beroemdste uitvindingen van de oudheid. Raadsels uit het verleden ontsluit, Lannoo, Tielt, 2001, 304 blz.
- **FAGAN, B. M.**, De zeventig beroemdste uitvindingen van de oudheid, Lannoo, Tielt, 2004, 304 blz.
- **FINLEY, M.I.**, De oude Grieken, Van Halewyck, Leuven, 1996, 240 blz.
- **FINLEY, V.**, Kleur. Reizen door de verfdoos, Anthos, Amsterdam, 2003
- **FRAMPTON, K.**, Moderne architectuur. Een kritische geschiedenis, SUN, Nijmegen, 1988, 444 blz.
- **GEIVERS, R., e.a.**, Esthetica. Beeld – Muziek, Van In, Lier, 1999, 128 blz.
- **GIORGI, R.**, De zeventiende eeuw, Kunstenencyclopedie, Ludion, Gent, 2006, 384 blz.
- **GIORGI, R.**, Engelen en duivels, Kunstbibliotheek, Ludion, Gent, 2006, 384 blz.
- **GOMBRICH, E. H.**, Eeuwige schoonheid, Gaade/Unieboek, Houten, 1996, 688 blz.
- **GÖSSEL, A.**, Architectuur van de 20ste eeuw, Taschen, Keulen, 1991, 431 blz.
- **GRAHAM-DIXON, A.**, Renaissance, Uitgave bij documentaire reeks BBC., University of California Press, Berkeley an L.A., 1999, 336 blz.
- **GYMPEL, J.**, Geschiedenis van de architectuur van de oudheid tot heden, Könemann, Keulen, 1996, 120 blz.

- **HABERLIK, C.**, 50 Klassiker Architektur des 20. Jahrhunderts, Gerstenberg Verlag, Hildesheim, 2005, 288 blz.
- **HAGEN, R., RAINER**, What great paintings say, 2 delen, Taschen, Köln
- **HAUSER, A.**, Sociale geschiedenis van de kunst, SUN, Nijmegen, 1975, 686 blz.
- **HOCKNEY, D.**, Geheime kennis. De herontdekking van de verloren gegane technieken van de oude meesters, Ludion, Gent, 2002, 240 blz.
- **HOMMES, E.**, Prisma van de kunst. Circa 2000 begrippen van a tot z verklaard, Het Spectrum, Utrecht, 1990, 287 blz.
- **HONOUR, H., FLEMING, J.**, A world history of art, Laurence King, Londen, 1999, 5^e uitgave., 928 blz.
- **HUGHES, R.**, Kritisch, in vredesnaam kritisch. Over kunst en kunstenaars, Kritak, Leuven, 1990, 308 blz.
- **HUGHES, R.**, De schok van het nieuwe. Kunst in het tijdperk van verandering, Veen, Leuven, Davidsfonds, Utrecht, 1991, 424 blz.
- **HULSMAN, B.**, De krul en andere modes in de architectuur, Prometheus, Amsterdam/Rotterdam, 2005, 96 blz.
- **IMPELLUSO, L.**, Helden en Goden, Kunstbibliotheek, Ludion, Gent, 2006, 384 blz.
- **ITTEN, J.**, Kunst en kleur, Cantecler, De Bilt, 1973, 157 blz.
- **JAEGER, S.**, Stijlengids, Cantecler, De Bilt, 1985, 150 blz.
- **JANSON, H. W.**, Wereldgeschiedenis van de kunst, HOUTEN, De Haan, 1994, 824 blz.
- **JANSON, H.W.**, aangevuld en herzien door **JANSON, A.F.**, History of art, Harry N. Abrams, New York, 4^e uitgave, 1995, 959 blz.
- **JANSON, H. W.**, De geschiedenis van de schilderkunst, Aerdenhout Landshoff, Bentveld, 1977, 768 blz.
- **JENCKS, C.**, Post-Modernism, The New Classicism in Art and Architecture, Rizzoli, NY and Academy, Londen 1987; Duitse uitgave, 1987, herdruk 1988.
- **JÖCKLE, Cl., KERSTJENS, Chr.**, Bouwstijlen van de wereld. Architectuur van de Klassieke Oudheid tot heden, Atrium, 2001, 240 blz.
- **JODIDO, Ph.**, Nieuwe vormen in de architectuur. De jaren '90, Taschen, Keulen, 2001, 237 blz.
- **KAPPELMAYR, B.**, Geïllustreerd handboek van de kunst, De Hoeve, Alphen a/d Rijn, 1995, 480 blz.
- **KING, R.**, De hemel van de paus. Michelangelo en de Sixtijnse kapel, De Bezige Bij, Amsterdam, 2004
- **KING, R.**, De koepel van Brunelleschi, De Bezige Bij, Amsterdam, 2000, 216 blz., ISBN 90 234 3959 7
- **KING, R.**, De omwenteling van Parijs. Over de geboorte van het impressionisme, De bezige bij, Amsterdam, 2006.
- **KNOCKAERT, Y., VAN DAMME, P.**, Kunst & Co, uitgeverij Pelckmans, 2004
- **KOLDEWEIJ, J., VANDENBROECK, P., VERMET, B.**, Jheronimus Bosch. Alle schilderijen en tekeningen, catalogus, Ludion, Gent, 2001, 238 blz.
- **KRAUSE, A. -C.**, Geschiedenis van de schilderkunst van de renaissance tot heden, Rebo productions, Lisse, 1996, 128 blz.
- **LEERING, J.**, Beeld. Architectuur en Kunst. Het samengaan van architectuur en beeldende kunst, Thoth, Bussum, 2001, 430 blz.
- **LEINZ, G.**, Moderne kunst zien en begrijpen, Trendboek, Maarssenbroek, 1987, 380 blz.
- **LITTLE, S.**, Kunst begrijpen, inzicht krijgen in de belangrijkste kunststromingen, Librero, Kerkdriel, 2007, 160 blz.
- **LUCIE-SMITH, E., e.a.**, Beeldende kunst in de 20ste eeuw, Konemann, Keulen, 1999, 400 blz.
- **LUCIE-SMITH, E.**, Kunst nu. Kunst vanaf 1960, Thot, 1 Bussum, 1996, 512 blz.

- **LUCIE-SMITH, E.**, Moderne kunst van abstract expressionisme tot postmodernisme, Agon, Amsterdam, 1990, 552 blz.
- **LUTZELER, H.**, Verklarend kunstwoordenboek, Gaade, Amerongen, 1982, 202 blz.
- **MAK, G.**, In Europa. Reizen door de twintigste eeuw. Atlas, Amsterdam, 2004, 1224 blz.
- **MANLEY, B.**, De zeventig beroemdste mysteries van het Oude Egypte. De geheimen van de farao's ontsluit, Lannoo, Tielt, 2003, 304 blz., ISBN 978 90 209 5281 0
- **MEKKINK, M., e.a.**, Kunst van nu. Encyclopedisch overzicht vanaf 1970, Primavera Pers, Leiden, 1995, 336 blz.
- **MEEUSE, P.**, Doorkijkjes, De Bezige Bij, Amsterdam, 1998
- **MEEUSE, P.**, Oud Nieuws, De Bezige Bij, Amsterdam, 1999
- **POLSTER, B., e.a.**, AZ Design, THOTH/Lannoo, Bussum/Tielt, 2008, 540 blz.
- **PUGKISI, C.**, Caravaggio, Phaidon, Londen, 2005, 448 blz.
- **RASKIN, L.**, Een eeuw beeldende kunst in Limburg, Concentra Media N.V.
- **RATTENBURY, K. e.a.**, Architecten van nu. Van Wiel Arets tot Peter Zumthor. Elmar, Rijswijk, 2004, 240 blz.
- **RAY, J.**, De weg naar Osiris. Leven in het oude Egypte, Het Spectrum, Utrecht, 2003, 190 blz.
- **REMMERS, F., e. a.**, Zienderogen Kunst. Culturele en kunstzinnige vorming 1, Malmberg, Den Bosch, 2004, 193 blz.
- **RISEBERO, B.**, Architectuur. Vijftien eeuwen bouwkunst van de Westerse beschaving, Ploegsma, Amsterdam, 1990, 288 blz.
- **RUHRBERG, K., e. a.**, Kunst van de 20ste eeuw, deel 1 en 2, Taschen, Keulen, 1999, 399 blz. en 840 blz.
- **SCHAMA, S.**, De kracht van de kunst, Contact, Amsterdam - Antwerpen, 2007
- **SCHOUTE, R., DE PATOUL, B.**, De Vlaamse Primitieven, Davidsfonds, Leuven, NUGI D/1994/0240/37
- **SCHULZ, R., SEIDEL, M.**, Egypte. Het land van de farao's, Könemann, Köln, 1998
- **SILVERMAN, D.P.**, Het Oude Egypte, Wereldgeschiedenis, Librero, Kerkdriel, 256 blz.
- **SPIVEY, N.**, Hoe kunst de wereld maakt, Ludion, Gent-Amsterdam, 2006, 288 blz.
- **STADLER, W.**, De beeldhouwkunst. Geschiedenis en ontwikkeling van de beeldhouwkunst van Prehistorie tot de 21ste eeuw, Rebo Productions, Lisse, 1996, 200 blz.
- **STIERLING, H.**, Griekenland. Van Mycene tot het Parthenon, Taschen, Keulen, 1997
- **STANGOS, N., e. a.**, De kernbegrippen van de moderne kunst, Meulenhoff, Amsterdam, 1985, 360 blz.
- **TAMBINI, M.**, 100 jaar design, NUGI 923 D/1997/0034/374
- **THOMPSON, J.**, De kunst van het kijken Het verhaal van de moderne schilderkunst van Courbet tot Warhol, Ludion, Gent, 2006, 416 blz.
- **TIETS, J.**, Geschiedenis van de architectuur in de 20ste eeuw, Könemann, Keulen, 1999, 119 blz.
- **TIJS, R.**, Renaissance- en barokliteratuur in België, Lannoo, Tielt, 1999, 224 blz.
- **TISSINK, F., e.a.**, Kijken naar schilders uit de lage landen, Ludion, Gent, 2006, 488 blz.
- **VAN BEEK, P., DE BONT, Y., HULSTAERT, L., JACOBS, I., OVERSTEYNS, L.**, Uit de kunst 1, Wolters Plantyn, Mechelen, 2005, 186 blz.
- **VAN BEEK, P., DE BONT, Y., HULSTAERT, L., JACOBS, I., OVERSTEYNS, L.**, Uit de kunst 2, Wolters Plantyn, Mechelen, 2005, 158 blz.
- **VAN DEN BRAEMBUSSCHE, A.A.**, Denken over kunst, een inleiding in de kunstfilosofie, Coutinho, Bussum, 2007
- **VAN DE WETERING, E.**, Rembrandt. Zoektocht van een genie, catalogus, Waanders Uitgevers, Zwolle, 2006, 255 blz.

- **VAN HAESBROUCK, M., e.a.**, De taal van de kunst, uitgeverij de Boeck, 2005
- **VAN LAARHOVEN, J.**, Van Prehistorie tot Postmodern, SUN, Nijmegen, 1993, 216 blz.
- **VELS HEIJN, A., e.a.**, Verborgene verhalen Betekenissen van Vlaamse & Nederlandse schilderijen 15de - 18de eeuw, Ludion, Gent, 2003, 488 blz.
- **WATKIN, D.**, De Westerse architectuur. Een geschiedenis, SUN, Nijmegen, 1994, 591 blz.
- **WERTHEIM, M.**, De hemelpoort van cyberspace (Een geschiedenis van de ruimte van Dante tot Internet), Anthos, Amsterdam, 2000, 313 blz.
- **WILK, C. (ed.)**, Modernism: Designing a New World 1914-1939, V&A Publications, Londen, 2006, 447 blz.
- **ZUFFI, S.**, De vijftiende eeuw, Kunstenencyclopedie, Ludion, Gent, 2006, 384 blz.
- **ZUFFI, S.**, De zestiende eeuw, Kunstenencyclopedie, Ludion, Gent, 2006, 384 blz.
- Unesco Werelderfgoed, de complete gids, Roularta Books, Roeselare, 2010, 832 blz.

Reeksen

- Geschiedenis van de kunst, De Morgen, Taschen, 2009/2010 (20delen)
1 Egyptische kunst, 2 Griekse kunst, 3 Romeinse kunst, 4 Romaanse kunst, 5 Gotiek, 6 Renaissance, 7 Barok, 8 Romantiek, 9 Realisme, 10 Impressionisme, 11 Expressionisme, 12 Kubisme, 13 Futurisme, 14 Surrealisme, 15 Abstract Expressionisme, 16 Conceptuele kunst, 17 Pop Art, 18 Minimal Art, 19 Abstracte kunst, 20 Nieuwe Mediakunst.
- Kunstklassiekers, De mooiste meesterwerken van ... Het Laatste Nieuws, 2004 (20 delen): Rubens, Van Gogh, Bruegel, Rembrandt, Magritte, Dali, Da Vinci, Vermeer, Monet, Picasso, Gauguin, Michelangelo, Toulouse-Lautrec, Van Eyck, Renoir, Bosch, Manet, Cezanne, Rafael, Degas.
- Unesco Werelderfgoed, De Morgen.
- World of Art (Thames and Hudson)
- Reeksen van de uitgeverijen Taschen, Boeken Diogenes, Könemann, Atrium/Terrail

Tijdschriften

- Connaissance des Arts
- Kunstbeeld
- Kunstschrift
- (H)art
- Openbaar kunstbezit Vlaanderen
- Fineartsmagazine TABLEAU
- Belgisch Tijdschrift voor Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis

Websites

Cultuurhistorische context

- <http://www.ineuropa.nl/>
- <http://vlaamsekunstcollectie.be>

Afbeeldingen en links

- <http://www.abcgallery.com>
- <http://artunframed.com>

- <http://cultuurnetwerk.nl/weblinks>
- <http://witcombe.sbc.edu/ARTHLinks.html>
- <http://www.artchive.com>
- <http://www.belgiumview.com>
- <http://www.galinsky.com/index.htm>
- <http://www.ibiblio.org/wm/paint>
- http://www.kikirpa.be/www2/Site_IRPA/nl/Indexnl.htm
- <http://www.kunstbus.nl>
- http://www.muhka.be/verzamelt_depot.php?la=nl
- http://www.opac-fabritius.be/nl/F_database.htm
- <http://www.pienternet.be>
- <http://www.romanes.com>
- <http://www.smak.be/collectie.php>
- <http://www.wga.hu> (web gallery of art)

Architectuur

- <http://greatbuildings.com>
- <http://web.kyoto-inet.or.jp/org/orion/eng/hst/hist.html>
- <http://www.architectenweb.nl>
- <http://www.emporis.com>
- <http://www.reconstructions.org>
- <http://www.vai.be/splash.asp>
- <http://www.vitruvio.ch/index.htm>

Film

- <http://www.earlycinema.com>
- <http://www.filmsite.org>

Kunstactualiteit en documentaires

- <http://www.deredactie.be>
- <http://cobra.be>
- <http://www.uitzendinggemist.nl/>
- <http://www.schooltv.nl/beeldbank>
- <http://www.closeup.avro.nl>
- <http://www.museumtv.nl>

Musea (heel wat musea hebben een eigen website)

- <http://www.gemeentemuseum.nl> (kijkwijzers)
- <http://www.museumsite.be>